

Sövde flygplats – förslag skötselplan och översiktlig undersökning av naturvärden

FOTO: NILS RYRHOLM

Innehåll

1 SYFTE, BAKGRUND & OM FLYGFÄLT SOM INFRASTRUKTUR-BIOTOPER	3
2 ALLMÄNT OM OMRÅDET	4
3 FÖRESLAGNA SKÖTSELÅTGÄRDER	5
4 ARTLISTA FRÅN BESÖKET 2023-08-15	9
5 ILLUSTRATIONER TILL SKÖTSELFÖRSLAGEN	10

1 SYFTE, BAKGRUND & OM FLYGFÄLT SOM INFRASTRUKTUR-BIOTOPER

Området besöktes 2023-08-15 av Nils Ryrholm (professor i zoologi), Kjell Folkesson (GS Flygsportförbundet), tillsammans med Sten-Åke Bergman, Claes Bergstrand, Bengt-Olle Nilsson och Nils Öberg.

Eftersom magra ogödslade och kemisk ej belastade marker, som exempelvis flygfält, har blivit mycket ovanliga har både svenska statsmakten och EU insett värdet av att hävda, bevara och underhålla dessa som ”biobanker”.

Syftet med dessa skötsel förslag är att skapa en biologisk anpassad skötsel/hävd. Målet är att på sikt öka flygfältets värde dels som naturresurs för samhället och dels även som refug för biologisk mångfald. Genom att biologiskt anpassa driften ökar inte bara potentialen för biologisk mångfald utan detta leder även till att flygplatsens driftskostnader minskar på sikt.

De minskade driftskostnaderna beror på att när marken efterhand magras ut minskar även hastigheten på tillväxten av vegetation och därmed behöver färre åtgärder/hävd tillfällen göras per år. Detta till skillnad från dagens hävdregim som ständigt kräver allt tätare hävd på grund av den kontinuerligt gödslar upp marken. Sammanfattningsvis ger all tillförsel av näring mer tillväxt, mindre mångfald och sämre hållfastighet på gräsytan.

Avmagringen av marken kommer inte bara gynna ett stort antal arter som är knutna till magra markförhållanden (och därför hotade i dagens industriella produktionslandskap) utan även att minska mängden biomassa som produceras inom området.

Dvs. det blir fler arter men den sammanlagda biomassan minskar, vilket i sin tur gör området blir mindre gynnsamt för större djur, exempelvis gäss och måsfåglar, som behöver mer rik tillgång på föda. Minskade antal besök av större fåglar på flygfält kan därför även minska risken för fågelkollisioner.

Vissa flygfält/flygplatser får redan idag bidrag för områden som hävdas regelbundet och som har tydliga biologiska värden.

Bidragens storlek varierar med omfattningen av biodiversiteten, ju högre biologisk mångfald, desto högre bidrag. Sammantaget kommer en biologiskt anpassad hävdregim att kunna ge flygplatsen en samhällsmässigt högre status samt bättre ekonomiska förutsättningar.

2 ALLMÄNT OM OMRÅDET

Flygfältet anlades under 1930-talet och blev en krigsflygplats några år senare. Under efterkrigstiden har fältet tagits över och används av civil flygverksamhet, med olika hävdregimer under olika tidsperioder. Marken i nordöstra bandelen inklusive bana 12 – 30 är påtagligt mer näringsrik, vilket avspeglas tydligt på växtsammansättningen här (bild 2 - 10). Underlaget under hela området består av ett massivt lager av postglacial, väldränerad, sand som spolats ut över ett isälvsdelta i slutet av områdets nedisning. Detta synnerligen plana område har brukats under en mycket lång tid, sannolikt flera tusen år. Både på grund av den långa hävdkontinuiteten och att fältet anlades innan det storskaliga industriella jordbruket hade slagit igenom är potentialen för hög biologisk mångfald stor. Detta avspeglas tydligt i antalet växter och insekter som observerades vid besöket (se artlista under del 4).

Inom fältområdet har ännu inga stora bestånd av invasiva arter etablerat sig. Redan nu finns likafullt flera bestånd av lupiner längs länsväg 982 (Snogeholmsvägen) och ett mindre bestånd parkslide vid segelflygklubbens lokaler samt ett större vid västra infarten från väg 982 (bild 1, 20, 21). Dessa bestånd behöver tas bort snarast för att undvika att de sprider sig och orsakar mer skador inom området.

3 FÖRESLAGNA SKÖTSELÅTGÄRDER

Viktigt att tänka på angående skötselåtgärderna

Dokumentera alla åtgärder som genomförs inom eller i anslutning till banområdet. Gör detta varje år så man kan se förändringarna över tiden. Detta är bra både för alla medlemmar som ser att insatserna faktiskt gör skillnad, och för att kunna redovisa för myndigheter, ideella föreningar, kritiker, eventuella bidragsgivare m.fl. hur miljöerna och den biologiska mångfalden har utvecklats på grund av de olika genomförda åtgärderna. En god och väl organiserad dokumentation kan även underlätta att få (och behålla) ekonomiska bidrag för de marker som hävdas.

Oavsett föreslagen skötselåtgärd är det absolut nödvändigt att ALLT avverkat material tas bort i enlighet med respektive skötselåtgärd. Kvarlämnat material kommer att göda marken och betyda extra arbete för klubbarnas medlemmar under kommande år och göra att det tar längre tid för de eftertraktade effekterna att uppnås! De ändrade hävdregimerna innebär att klubbarnas fordonspark över tiden behöver ändras, men även att den årliga arbetsinsatsen kommer att minska. Efterhand som de genomförda åtgärderna ger effekt kan det bli aktuellt att förändra eller lägga till vissa skötselåtgärder för att matcha de rikare möjligheterna som nu erbjuds. Detta bör göras i samarbete med regional eller nationell expertis.

När eventuell ängsmark har börjat komma på plats och stabilisera sig kan det bli aktuellt att gynna vissa lokala blomväxter genom inplantering/insåning. Detta skall ske i samarbete med lokala botaniker, dessa har kännedom vilka lokala- och regionala växtarter som är viktigast att stötta samt var man kan få tag på lokala frön av dessa. Det är viktigt att man inte köper frön på nätet av ”ängsfröblandningar”, både på grund av att det kan bli fel arter (som inte är anpassade till just den här biotopen) och att fröna har felaktig/olämplig genetik. Det är också helt olämpligt att ta ”fina nektarväxter” från någons trädgård och plantera ut på ängarna (jfr punkt 8 nedan).

1. Inför ängsmarkshävd på de delar av flygfältet som inte utgör själva landningsbanorna, taxibanorna och omgivande säkerhetszoner (bild 1 - 10). Ängshävden görs genom att vegetationen klipps med skärande verktyg i mitten-slutet av augusti, då har flertalet örter hunnit blomma och sätta frö.

Det bästa sättet att slått på stora plana ytor är med hjälp av ett slåtteraggregat som kopplas till en traktor (bilaga 1). Därefter får det slagna höet och ligga och torka cirka en vecka innan det tas bort, då kommer färdiga frön att släppa och insekterna i höet att söka sig ned till frisk föda på markytan.

När örterna får växa ostört fram till augusti så kommer de att åter kunna börja reproducera sig sexuellt eftersom de hinner blomma och sätta frön, vilket på sikt kommer att öka antalet individer av blomväxter här (bild 5 - 7).

Dessutom kommer även örterna att åter kunna fungera som nektarkällor för traktens blombesökande insekter, varav många är viktiga pollinatörer. Denna åtgärd, tillsammans med följande punkter, kan leda till att hela flygfältet kan fungera som refug för många bi-arter som är hotade idag och dessutom på sikt essentiella för svensk livsmedelsproduktion och -beredskap.

Höet kan användas som djurfoder, exempelvis till djur som ägs av någon klubbmedlem eller någon klubbmedlems partner etc. Alternativt kan ju höet erbjudas till någon lokal jordbrukare mot att vederbörande samlar upp det.

Denna modell av hävd kommer också leda till mindre arbete och lägre kostnader för klubbarna

eftersom de perifera delarna av fältet endast behöver hävdas med två insatser per år.

Det är gynnsamt för de blombesökande insekterna om hävden är utsträckt under ca 2-3 veckor (beroende på väder) för att undvika att alla nektarkällor försvinner samtidigt. Efter några veckor har de sensommar-höstblommande örterna som slagits hunnit sätta nya blommor.

De perifera delarna kan även fortsättningsvis användas som tillfälliga (eller mer permanenta) uppställningar av flygplan och annan utrustning. Ingen särskild hänsyn behöver tas till blomvegetationen efter som viss störning av markskiktet gynnar rekryteringen av konkurrenssvaga växter.

Om det, mot förmodan, någonstans blir så hög vegetation att den riskerar att nå upp till roterande propellrar på motorflygplan kan dessa partier slås (och höet tas bort enligt ovan) två gånger per säsong, dels vid midsommar och sedan åter i augusti. På så sätt kommer marken snabbt att magras ur och vegetationen bli lägre.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

2. Efter några år när åtgärderna under punkt 1 är genomförda och rutinerna runt ängshävden fungerar enligt plan på dessa ytor, kan även markerna i andra mer perifera delar av banområdet inkluderas i hävdprogrammet (bild 1, 8, 9). På så sätt kan klubbarna få in mer ersättning i form av utökat arealbidrag över tiden.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

3. Flytta vildsvinsstängslet ut till väggkanten längs Snogeholmsvägen (bild 1). På så sätt kan hela denna yta hävdas på samma sätt som åtgärd 1 ovan, vilket kommer att hindra lupinerna från att etablera sig och även hejda utbredningen av björnbärssnåren.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

4. Slåttra så stor/bred yta som möjligt av torrängen längs Snogeholmsvägen. Här är torrmarksfloran extra artrik (se försättsbladet & bild 1, 10).

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

5. Kontrollera att inte sjök av gräs samlas i kompakta ”högar” när flygfältet klipps (bild 11). Dessa högar kan ta död på underliggande gräs, dels genom att inget ljus når det levande gräset och dels genom att förruttelse-processen förbrukar det tillgängliga syret så att gräset under kvävs.

I de partier gräset har dött ökar risk för bildning av ojämnheter i landningsbanan vilket kan utgöra en säkerhetsrisk samtidigt som det ökar kostnaderna för banunderhållet. Denna risk kommer att i stort sett försvinna i de delar som där ängsmarkshävd genomförs.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

6. Sand kan användas för att skapa sandmiljöer lämpliga för markbyggande insekter, främst steklar, i denna grupp finns många arter som är viktiga pollinatörer. Sanden kan läggas ut i strängar, som flacka kullar eller i slänter, på platser som är solexponerade minst några timmar under dagen (bild 1, 12 – 15). Eftersom underlaget över hela fältområdet är lättdränerade sandjord är det lätt att göra/gräva

sandblottor där de inte är i vägen för annan verksamhet.

Viss vegetation av exempelvis gråfibbla kan vara bra för att binda sanden, men sandytan får aldrig helt bli helt övervuxen av skuggande vegetation. Tät vegetation som skuggar hela sandmarkytan och kommer dels att göra det mikroklimatiskt för svalt för att kunna bo i marken, samt dels försvåra det faktiska bobyggandet i sanden.

Dessa sandmiljöer kan med fördel skapas på de platser som behandlas som ändå ”störs”/nöts som de gamla vägarna genom området (bild 13), undvik dock att lägga sanden så att den försvårar den årliga slåttren. En stor sandhög under informationsskylten vid gamla infarten skulle också vara bra (se försättsbladet).

Värt att notera är att solitära bin inte är aggressiva och inte heller sticks till skillnad från tambin eftersom de inte har något bo att försvåra.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

7. Sätt upp "bihotell" på lämpliga platser inom området. Bihotellen kan liknas vid fågelholkar för insekter (bild 1, 16). Dessa kan exempelvis sättas i solexponerade lägen på hus, på grova träd, i skogsbryn eller på stolpar etc i soliga lägen runt flygfältet. "Bihotellen" ger bättre boende- och överlevnadsmöjligheter för de stekelarter som är beroende av död ved med befintliga bohål (vanligen gjorda av andra insekter) och på så sätt kan man öka artrikedomen inom fältområdet (bild 17 & försättsbladet).

Bihotell finns att köpa på internet, men även på firmor som Granngården etc, flertalet av dessa är mindre bra och inte designade av biologiskt kunniga personer. Det är enkelt att göra egna bihotell av knippen av vass eller bambu där man stuckit ca 10 cm djupa hål från ena hållet om rören är korta eller från båda hållen ifall rören är drygt 20 centimeter långa. Det går även att borra hål i dimensionerna från 2, 3, 4, 5, 6 osv upp till 10 mm i gamla vedklabbar, stockar, stolpar (som inte är impregnerade) eller dylikt.

Borra så djupt som respektive borrhår, gör flest hål med mindre diametrar dvs 2 till 6 millimeter eftersom fler arter nyttjar dessa håldiametrar, samt något färre hål av de större dimensionerna eftersom det vanligen är färre individer av de stora arterna. Det finns mycket tips om hur man kan göra på olika hemsidor på internet.

Eftersom ett mycket stort antal steklar, inklusive bin, är hotade på grund av människans intensifierade användning av jord- och skogsbrukslandskapet är detta ett enkelt sätt att gynna arter som har denna typ av livsstrategi (bild 14, 15). På så sätt kan denna och föregående punkt snabbt öka fältområdets potential som regional naturvårdsresurs vilket även ökar potentialen för framtida naturvårdsbidrag.

Även uppsättning av fågel- och fladdermusholkar inom området, exempelvis i brynmiljöerna längs sydsidan av fältet, skulle vara ett värdefullt bidrag för att stödja den lokala biodiversiteten. Här kan kanske kommunen/kommunekologen vara behjälplig.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

8. Var observant på om kanadensiskt gullris (bild 18), lupin (bild 19) eller någon annan invasiv växtart är på väg att etablera sig inom området. I så fall måste plantorna tas bort (ofta grävas upp) så fort de upptäcks och växtmaterialet destrueras/bränns. Vid besöket noterades flera bestånd av lupin i diken på båda sidor om Snogeholmsvägen. Lupinerna kommer att sprida sig in över området om de inte

hindras. Lupin bör helst grävas upp. Måktar man inte det kan plantorna kapas så nära marken som möjligt när de just börjar blomma, vilket är runt midsommartid, så att de inte hinner börja sprida sina frön. Sedan måste samma procedur upprepas ungefär i slutet av augusti när de kapade lupinerna gör ett nytt försök att blomma. Upprepar man denna hantering av lupinerna varje år får de ingen möjlighet att förmera och sprida sig och dessutom utarmar man med tiden deras kraft så mycket att de dör bort.

Både kanadensiskt gullris och lupin är under stark utbredning i hela Götaland och frön av dessa kan lätt följa med till flygfältet. Invasiva växtarter har en enorm förökningspotential och kan på endast några år tusenfaldiga sig själva, lyckas någon art etablera sig kommer det att generera oerhört mycket extra arbete att bli av med den.

Därför är det viktigt att se till att ingen invasiv art kan etablera sig på området. Dessa arter är mycket skadliga för den inhemska biologiska mångfalden och utgör ett hinder för flertalet typer av de miljöstödd som skulle kunna stärka klubbarnas ekonomi.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

9. Ta kontakt med kommunen och be de miljöansvariga att hjälpa till och ta bort den invasiva växten parkslide från segelflygklubbens område (bild 20) samt i synnerhet vid infarten till äventyrscampen (bild 21) och flygplatsen.

Parkslide kräver extraordinära åtgärder för att få bort, men är mindre expansiv än kanadensiskt gullris och lupiner.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

4 ARTLISTA FRÅN BESÖKET 2023-08-15

Arterna nedan noterades vid besöket den 15 augusti 2023. Dessa arter kommer att gynnas tillsammans med många arter som blommar tidigare på säsongen (och som därför inte enkelt kunde upptäckas vid besöket) av de åtgärder som här föreslås. Ökar nektarutbudet och bo-möjligheterna för bin och andra insekter, ökar flygklubbarnas mark och deras aktiviteter sitt värde som biobank och ekosystemtjänstresurs för omgivande bönder och regionens naturvård.

1. Liten blåklocka
2. Fältmalört
3. Fyrkantig Johannesört
4. Gråfibbla
5. Trift
6. Timjan
7. Slättergräsfjäril
8. Silversmygare
9. Blåklocksbi
10. Svartkämpar
11. Praktbyxbi
12. Röllika
13. Humleklöver
14. Sandödlä
15. Skogsfibbla
16. Ängssyra
17. Kråkvicker
18. Vitmåra
19. Grässtjärnblomma
20. Nysört
21. Ljung
22. Bergsyra
23. Backnejlika
24. Stinksyska
25. Backdunört
26. Gulmåra
27. Kärringtand
28. Stor vårtbitare
29. Höstfibbla
30. Flockfibbla
31. Harklöver
32. Monke
33. Nattljus?
34. Hedblomster
35. Åkervädd
36. Kornvallmo
37. Rovstekeln *Podalonia affinis*
38. Rovstekeln *Cerceris rybyensis*
39. Vargvägstekel

5 ILLUSTRATIONER TILL SKÖTSELFÖRSLAGEN

Numren på bilderna och i slutet av bildtexterna refererar till respektive åtgärds punkt i texten: Alla fotografier gjorda av Nils Ryrholm

Bild 1. Satellitfoto över banområdet med förslag till placering av olika åtgärder.

Bild 2. Örtrik vegetation längs den gamla infartsvägen som enkelt kan hävdas med slätter (åtgärd 1)

Bild 3. Artrik vegetation i förgrunden och gödslad tydligt artfattigare vegetation bortom den gamla stängselstolpen till höger (framför den röda hangaren). Både den intensivare gröna färgen och avsaknaden av blommor avslöjar den höga näringshalten (åtgärd 1).

Bild 4. De mest gödslade delarna av fältet är intensivare gröna men artvariationen är påtagligt lägre (åtgärd 1).

Bild 5. I området längs vildsvinsstängslet som slås mer sällan har fler arter av blomväxter gynnats jämfört med det hårdare klippta området till höger (åtgärd 1).

Bild 6. Även kantzonen har hög artrikedom som lämpar sig väl för ängsmarkshävd (åtgärd 1).

Bild 7. Ängsvegetation som har skapats genom hävd på före detta åkermark (åtgärd 1).

Bild 8. Även området norr om banändan kan direkt börja hävdas som ängsmark (åtgärd 2).

Bild 9. Norr om banändan finns redan en rik ängsmarksflora som skulle gynnas av regelbunden hävd (åtgärd 2).

Bild 10. Torrmarksfloran i södra banändan är extrem rik och bör gynnas eftersom den kan understödja en motsvarande rik pollinatörsfauna (åtgärd 4).

Bild 11. Dött avslaget och ihopklumpat växtmaterial som kväver underliggande vegetation om det får ligga kvar (åtgärd 5).

Bild 12. Öppen sandblotta som är idealisk för markbyggande steklar (åtgärd 6).

Bild 13. Det är ont om öppna sandytor på flygplatsen, därför accepterar byxbihonorna att få sin tillvaro tillplattad då och då – bara för att få en plats i solen (åtgärd 6).

Bild 14. Öppna sandytor är en bristvara för närvarande, därför är det synnerligen trångt på den lokala bostadsmarknaden (åtgärd 6).

Bild 15. Några representanter för de insekter som lever på Sövdes heta sandmarker. Översta raden blåklocksbi och rovtstekeln *Podalonia affinis*; nedre raden rovtstekeln *Cerceris rybyensis* som letar efter något lämpligt offer i ett byxbibo samt vargvägstekel.

Bild 16. Ett exempel på hur ett ”bihotell” kan se ut. Som framgår av bilden behövs det inte så här många grova hål utan det är bättre med fler i de mindre dimensionerna (åtgärd 7).

Bild 17. Ljung är en viktig nektarkälla under sensommaren och tidig höst och därför bör inte hela ytan slås samtidigt. På alla ytor som är solexponerade någon gång under dagen som husväggar, staketstolpar och träd mm kan man sätta bihotell för att gynna hålllevande pollinatörer.

Bild 18. Kanadensiskt gullris kan bli helt arealtäckande om växten får föröka och breda ut sig ohejdat (åtgärd 6).

Bild 19. Likaså lupin kan bli helt arealtäckande om växten får föröka och breda ut sig ohejdat (åtgärd 6).

Bild 20. Parkslide är en extremt svårutrotad växt, ta bort alla gröna blad så fort några nya kommer fram.

Bild 21. Parkslide vid infarten till området, be kommunen om hjälp att få bort beståndet innan det sprider sig vidare.